

Deze bijdrage werd reeds gepubliceerd in de nieuwsbrief N°2/14 van Suggnomè:

Van Roeyen, S. (2014). Desistance – Rijkelijke bloei, maar nog veel jaarringen te gaan.
Nieuwsbrief Suggnomè – desistance en herstelrecht, N°2/14, 11-16.

De nieuwsbrief van Suggnomè kan online geraadpleegd worden op:

http://www.suggnome.be/documentatie_nwsbrf.php

Desistance –Rijkelijke bloei, maar nog veel jaarringen te gaan.

Sofie VAN ROEYEN¹

Waar er voor de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw nauwelijks aandacht was voor de ontwikkeling van criminele carrières, laat staan voor desistance, is het onderzoek betreffende desistance nu in volle bloei. Dit blijkt onder andere uit het gebruik van de term 'desistance' in de literatuur, de hoeveelheid desistance onderzoek (zowel longitudinale kwantitatieve data, als narratieven van wetsovertreders) en geïnteresseerde onderzoekers, en interesse vanuit de praktijk. Twee recente conferenties belichten de huidige bezigheden van het desistance onderzoek: *'Beyond crime. Pathways to desistance, social justice and peacebuilding'* en *'Desistance - Sketching the future: an international conference'*.

In juni 2014 vond de 8ste jaarlijkse conferentie van het *European Forum for Restorative Justice* (EFRJ) plaats. *'Beyond crime. Pathways to desistance, social justice and peacebuilding'* luidde de titel van deze bijeenkomst. Onderzoekers, praktijkwerkers en beleidsmedewerkers uit heel Europa en ver daarbuiten kwamen samen in Belfast om over drie hoofdthema's, vermeld in de titel, na te denken en te reflecteren. Het was meteen tijdens de eerste plenaire sessie dat twee toonaangevende criminologen hun licht lieten schijnen op het thema desistance. De uiteenzetting werd sterk ingezet door Shadd Maruna (Rutgers Newark), die vernieuwend was in het desistance landschap door narratief onderzoek te doen bij ex-criminelen. Maruna kadert tijdens zijn presentatie het desistance onderzoek en eindigt met zijn visie over de link tussen desistance en restorative justice. Volgens Maruna kan desistance heel wat leren van restorative justice en omgekeerd, restorative justice van desistance. Eén van de sprekende voorbeelden die hij gaf, is dat we te koel zijn in desistance onderzoek en we dit zouden kunnen milderden, en dus meer oog zouden kunnen hebben voor emoties, door naar restorative justice te kijken. Restorative justice kan volgens Maruna bovendien het proces van desistance voeden. Menselijke relaties zijn namelijk een belangrijke factor voor desistance, en worden door en tijdens bemiddeling gestimuleerd. De tweede plenaire spreker was Joanna Shapland (University of Sheffield) die de Sheffield desistance study (SDS), die ze uitvoerde samen met Anthony Bottoms (University of Sheffield), combineerde met een nationale evaluatie van restorative justice. Shapland geeft aan dat ze door deze combinatie een link ontdekte tussen twee concepten die ze eerder nog niet gelinkt had. Shapland's presentatie was volledig gefocust op deze link. Deze lijkt voor Shapland zo verregaand dat de literatuur over desistance en deze over herstelrecht, een vertaling lijken van elkaar in de eigen typische academische woordenschat. Een belangrijk onderdeel van deze link is dat desistance en restorative justice beide gaan over het stoppen met plegen van criminaliteit. Aanvullend merkt Shapland op dat restorative justice gefocust is op de toekomst en de dat desistance ook naar de toekomst georiënteerd zou moeten zijn. Daarnaast geeft Shapland aan dat restorative justice een zeker niveau van face-to-face communicatie toelaat over desistance in een veilige omgeving. Tenslotte blijkt restorative justice aangevoeld te worden als zeer eerlijk. Dit hoog legitimiteitsgehalte zou ook bijdragen aan de verschuiving naar desistance.

---

¹ Sofie Van Roeyen is doctoraatsstudent aan de Universiteit van Gent, vakgroep criminologie, strafrecht en sociaal recht, Institute for International Research on Criminal Policy (IRCP). Contact: Sofie.VanRoeyen@UGent.be

Tijdens de dialoog met Joanna Shapland die de tweede dag van de conferentie plaatsvond, werd duidelijk dat het procesmatig karakter van desistance in haar definitie op de voorgrond wordt geplaatst. Ze omschrijft desistance als een individu zijn/haar eigen weg naar het leren om een ander leven te leiden in de maatschappij dat vrij is van criminaliteit. Om dit te kunnen bereiken zou het volgens Shapland belangrijk zijn te voorzien in een individueel plan dat middelen aanbiedt om desistance te ondersteunen. Eerder op deze conferentie, tijdens de plenaire sessie, gaf Shapland al aan dat blijkt uit de SDS dat de initiële beslissing om te desisten, het sleutelmoment is. Ze vult deze bevinding aan door de vaststelling dat de beslissing om te desisten niet hetzelfde is dan het effectief leiden van een niet-crimineel leven. Beide momenten vertonen volgens Shapland een link met restorative justice. Uit onderzoek blijkt namelijk dat de meeste deelnemers aan restorative justice beslist hebben te willen desisten. De uiteindelijk overeengekomen plannen die uit restorative justice voortvloeien, kunnen dan op hun beurt de start zijn van het leven van een niet-crimineel leven.

De suggestie in de titel van de conferentie, "Pathways to desistance", bleek niet helemaal te worden waargemaakt. Desistance als geheel concept kwam nauwelijks aan bod. Op de conferentie werd voornamelijk over desistance gesproken en gereflecteerd over een link met herstelrecht, namelijk de impact van herstelrecht (bemiddeling, conferencing en herstelgerichte praktijken) op het afzien van het plegen van nieuwe delicten. De focus van de conferentie lag dus niet op het procesmatige karakter van desistance, maar op de link met herstelrecht. De "pathways to desistance" vervielen al snel in een "pathway to desistance". Toch was net de link met herstelrecht een sterkte en een noodzaak. De huidige desistance literatuur heeft namelijk erg weinig aandacht voor de link tussen desistance en herstelrecht. Wellicht is dit omdat justitie traditioneel weinig invloed blijkt te hebben op het desistance proces. Herstelrecht zorgt hier voor een derde weg die lijkt bij te dragen aan het stopproces. Dit blijkt o.a. uit het onderzoek van Katrien Lauwaert (België), Veronika Hofinger (Oostenrijk) en Brendan Marsh (Noord-Ierland) die tijdens een workshop een presentatie gaven van de eerste resultaten van hun lopend onderzoek. Zij bestuderen immers mechanismen binnen bemiddeling (België en Oostenrijk) en conferencing (Noord-Ierland) die kunnen bijdragen aan desistance en het verminderen van victimisatie. Voor België blijkt dat de rol van de bemiddelaar, de ontmoeting met het slachtoffer, de mogelijkheid om een positieve identiteit te tonen en herstel naar het slachtoffer, een invloed kunnen hebben op desistance. Ook de uiteenzetting van Bart Claes, Antonio Buonatesta, Gaetane Zeegers, Ingrid Marit en Joke De Clerq (bemiddelaars bij 'Mediante' en 'Suggnomè') toonde met een aantal praktijkvoorbeelden aan dat bemiddeling wel degelijk invloed kan hebben op het proces van desistance. De bemiddelaars zijn genuanceerd en stellen vast dat een goede bemiddeling geen garantie is voor desistance, maar dat bemiddeling ook niet per se leidt tot recidivisme. Daarnaast geven de bemiddelaars ook aan dat de invloed van bemiddeling sterk afhangt van de rol die bemiddeling heeft in een samenleving. Ik zou hieraan willen toevoegen dat restorative justice en desistance klaarblijkelijk niet hetzelfde zijn. Ook al vertonen beide concepten veel gelijkenissen en kunnen beide concepten iets van elkaar leren, het blijkt dat men soms desist zonder dat bemiddeling plaatsgevonden heeft of los van de bemiddeling, en dat wetsovertreders ook om andere redenen stoppen met het plegen van criminaliteit. We zouden samenvattend wel kunnen stellen dat herstelrecht een meer op desistance georiënteerd gerechtelijk antwoord is, dan het traditioneel bestraffend antwoord.

Shapland wijst op het feit dat de factoren die mensen in de criminaliteit leiden, kunnen verschillen van de factoren die mensen uit de criminaliteit leiden. Maruna voegt hier bovendien aan toe dat bijna iedereen stopt met het plegen van criminaliteit, maar dat we kennis missen over de weg uit de

criminaliteit. Wat betreft het gemis aan kennis, weerklonk één duidelijke boodschap doorheen de conferentie: verschillende concepten vertonen heel wat linken en zouden moeten open staan om van elkaar te leren. Maruna spreekt over een grijze zone en stelt zich de vraag 'What's in a name?'. We lezen heel wat zaken die eigenlijk over hetzelfde gaan, maar dan anders verpakt zijn. De wetenschap, de praktijk, en het beleid zouden sneller vooruit kunnen gaan als ze over het muurtje heen zouden kijken, in plaats van zelf telkens het warm water uit te vinden.

De tweede conferentie '*Desistance - Sketching the future: an international conference*' werd in september 2014 georganiseerd door Joanna Shapland (één van de plenaire sprekers op de conferentie in Belfast), Anthony Bottoms en Stephan Farrall (University of Sheffield). Het betrof een internationale conferentie die plaatsvond in de Universiteit van Sheffield en uitsluitend gewijd was aan desistance. In tegenstelling tot de conferentie van het EFRJ, kwam desistance hier als geheel proces aan bod. De conferentie kende een bijzonder opzet. De papers van de sprekers werden op voorhand doorgestuurd naar de participanten, waardoor veel ruimte gecreëerd werd voor discussie over huidig en toekomstig desistance onderzoek. Alle presentaties werden gegeven door gerenommeerde desistance onderzoekers.

In Belfast zei Maruna reeds dat de meerderheid van de personen die wij labelen als criminelen, desisten van criminaliteit. Hij voegde daaraan toe dat we rituelen hebben om mensen te criminaliseren, maar dat we niet aan decriminalisering doen. De discussie over labelling werd verder gezet in Sheffield en iedereen leek het eens met elkaar. Het label van crimineel blijft voor altijd kleven aan de persoon die gelabeld werd. Men noemt personen die in het verleden criminaliteit gepleegd hebben, 'ex-criminelen'. Het woord crimineel is nog steeds terug te vinden in deze term, ook al werd 'ex' toegevoegd. We zijn in staat om aan degradatie te doen, maar als personen weer op het rechte pad zijn, lijken we het moeilijk te vinden om rituelen te creëren voor re-integratie en blijven mensen voor altijd aan hun label gelinkt. Het zou veel minder vernederend zijn om, zoals Fergus McNeill (University of Glasgow) in de discussie toevoegde, ex-criminelen niet zo noemen, maar ervoor te kiezen om de term 'personen met veroordelingen' te gebruiken. Aangezien het labelen van mensen invloed kan hebben op hoe personen zichzelf zien, en kan leiden tot self fulfilling prophecy, zouden we meer moeten focussen op de persoon in plaats van op het label.

Het eerste panel van de conferentie in Sheffield werd gewijd aan levenslooptransities (kan gaan om allerlei gebeurtenissen in het leven van de betrokkene, voorbeelden: huwelijk, krijgen van een kind, of nieuw werk). Shapland maakte in Belfast reeds duidelijk tijdens haar dialoog dat ze bedenkingen heeft bij het bestaan van zogenaamde 'turning points' of 'keerpunten'. Volgens Shapland zijn er wel factoren die een invloed kunnen hebben op mensen, maar het gaat niet zozeer om 'keerpunten' als wel om gebeurtenissen die iets teweeg kunnen brengen, naast agency dat ook zeer belangrijk blijkt. De discussie over het al dan niet bestaan van 'keerpunten' werd verder gezet in Sheffield. 'Turning points' is een concept dat in de literatuur reeds vaak besproken werd. Torbjorn Skardhamer (Statistics Norway) vond in zijn onderzoek dat het grootste deel van de verandering gebeurt vóór de transitie. Zijn onderzoek wees uit dat levensgebeurtenissen wel een effect hebben op desistance, maar desistance slechts voor een zeer beperkt deel verklaren. Volgens Skardhamer zou dit geïnterpreteerd kunnen worden doordat een transitie niet over één persoon gaat, de 'crimineel', maar ook nog over andere personen en actoren met wie de desister interageert (voorbeeld: werkgever, deze persoon zal niet geneigd zijn iemand aan te nemen indien de werknemer niet wil veranderen). Bovendien zijn levensgebeurtenissen op zichzelf ook processen (voorbeeld: wanneer

men mama/papa wordt, is dit ook niet van de ene op de andere moment. Men gaat samen wonen, men neemt de beslissing om ouder te worden, en het kind wordt gedurende negen maanden gedragen door de moeder).

Rolf Loeber (University of Pittsburgh) legt in zijn presentatie bij de start de nadruk op de definitie van desistance. Het procesmatige karakter van desistance komt doorheen heel de conferentie aan bod, maar de wijze waarop Rolf Loeber desistance definieert, is een schoolvoorbeeld van de dynamische benadering. Hij ziet desistance als het stoppen met plegen van criminaliteit, het verminderen in ernst van de gepleegde criminaliteit of het verminderen in frequentie van het plegen van criminaliteit.

Aan bovenstaande inhoudelijke bespreking van twee conferenties betreffende desistance, kan mijn doctoraatsonderzoek, onder het promotorschap van Prof. dr. Freya Vander Laenen, aan de Universiteit van Gent, gelinkt worden. Zoals de rode lijn doorheen de eerste conferentie, is het uitgangspunt van het onderzoek over het desistance proces te leren door naar niet-criminologische concepten en literatuur te kijken. Het onderzoek gaat over het desistance proces van wetsovertreders met een psychiatrische problematiek. Vergelijkbaar met de analogie tussen desistance en restorative justice, blijken ook desistance en recovery erg veel gelijkenissen te vertonen. Recovery of herstel is een concept afkomstig van de geestelijke gezondheidszorg. Traditioneel was de recovery literatuur, zoals de desistance literatuur nog steeds, gefocust op een maatschappelijk bepaalde uitkomst, namelijk het verdwijnen van de symptomen van de psychiatrische problematiek. Sinds 2012 maakt de recovery literatuur een onderscheid tussen klinische recovery (traditioneel) en persoonlijke recovery (tegenwoordig). Bij persoonlijke recovery wordt de uitkomst van het herstelproces individueel bepaald en dus niet langer maatschappelijk bepaald. Geïnspireerd door de recovery literatuur, zou onderzoek meer oog moeten hebben voor de persoonlijke beleving van het desistance proces door de wetsovertreders zelf. Mijn doctoraatsonderzoek is dan ook een belevingsonderzoek dat focust op factoren die wetsovertreders in het stopproces van criminaliteit helpen en die het desistance proces aldus kunnen versnellen. Dit sluit aan bij de opmerking van Maruna in Belfast waarbij hij aangeeft dat we in desistance onderzoek te koel zijn en dat we onder meer van restorative justice kunnen leren om meer emoties in acht te nemen. Ook vanuit de recovery literatuur kunnen we geïnspireerd worden om meer emoties in acht te nemen.

Wetende dat bijna iedereen stopt met het plegen van criminaliteit, en dat de factoren die leiden tot criminaliteit niet steeds dezelfde zijn als deze factoren die mensen uit de criminaliteit leiden, is het verrassend dat desistance onderzoek nog niet zo een lange traditie kent. De loutere aandacht voor 'desistance', los van de invulling van het onderzoek, laat reeds toe om 'positiever' onderzoek te doen. Het is namelijk 'negatiever' te noemen dat onderzoekers in het verleden uitsluitend, of voornamelijk, bezig waren met wat mensen leidt tot het plegen van criminaliteit. Echter, binnen desistance onderzoek is duidelijk gebleken dat verschillende benaderingen aangenomen kunnen worden. Lila Kazemian (City University of New York) merkt op dat we niet meer op risico's willen oriënteren, maar dat we het wel nog steeds doen. Ik vind, net zoals Kazemian, dat de nood hoog is voor desistance onderzoek dat afstand neemt van recidiveonderzoek. Desistance gaat namelijk over meer dan niet meer recidiveren. De emotionele kant, waar Maruna in Belfast over sprak, is iets waar onderzoek volgens mij nog veel meer aandacht aan moet schenken. Het is gebleken dat het een rol speelt, dus zou onderzoek hier meer op moeten focussen. Onderzoek zou meer oog moeten hebben voor het proces, en hoe dat proces aanvoelt voor de wetsovertreders zelf. Het proces is meer dan de,

nog steeds en uiteindelijk, gewenste uitkomst van abstinentie van criminaliteit. Om een positievere bril op te zetten in desistance onderzoek moeten we weg van het idee dat de focus van onderzoek dient te zijn dat we moeten nagaan of 'bewijzen' of de wetsovertreder nog feiten gepleegd heeft (officiële of zelf gerapporteerde gegevens). Deze eenzijdige benadering is te veel gericht op abstinentie en leunt te sterk aan bij recidive onderzoek en bij de nadruk op risico's. Daarom pleiten we ook in mijn onderzoeksproject om de ervaringen van wetsovertreders als prioritair te beschouwen en de sterktes van personen een meer expliciete plaats te geven.

Beide conferenties zijn erin geslaagd zeer actuele bewegingen bloot te leggen, maar wat zijn nu de uitdagingen voor de toekomst wat betreft desistance onderzoek? Uit de conferentie in Belfast bleek dat het een uitdaging is voor de toekomst om desistance en herstelrecht zoveel mogelijk trachten te integreren door tijdens herstelrechtelijke praktijken te focussen op factoren die belangrijk blijken voor het stopproces met criminaliteit. Tijdens de conferentie in Sheffield werd een volledige discussie gewijd aan toekomstig onderzoek. McNeill geeft aan dat men in de toekomst zowel longitudinale kwantitatieve data nodig heeft, als kwalitatieve data. Persoonlijk sluit ik mij daarbij aan, en voeg ik toe dat naar mijn mening de desistance literatuur met het boek 'Making good' van Maruna, daterend uit 2001, een zeer belangrijk kantelmoment is en blijft in desistance onderzoek. Maruna wist te innoveren door verhalen van wetsovertreders te gebruiken om desistance te onderzoeken. Loeber wijst terecht op de mogelijkheid om secundaire data analyse te doen, waarbij reeds verzamelde gegevens opnieuw geanalyseerd worden. Volgens hem is het een mogelijkheid waarvan te weinig gebruik wordt gemaakt, en die veel tijd zou kunnen uitsparen. Bottoms reviseert de huidige desistance literatuur en merkt op dat te weinig desistance onderzoek een onderscheid maakt tussen verschillende types criminaliteit. Zelf vul ik deze tekortkoming graag aan met de nood aan een extra jaarring in onze desistance stam waarin onderzoek een onderscheid maakt tussen diverse specifieke groepen wetsovertreders. Ik zal daar met mijn onderzoeksproject aan trachten bij te dragen door te focussen op wetsovertreders met een psychiatrische problematiek. Toekomstig onderzoek zou dus minder algemeen moeten zijn, gericht op 'de wetsovertreders', maar meer specifiek en gedetailleerd omdat het desistance proces verschillen blijkt te vertonen tussen diverse soorten criminaliteit en soorten wetsovertreders. Anderzijds blijkt er, breder dan één onderzoek, toch nood aan een algemene benadering en theorie voor desistance. Er lijkt dus nood aan een gezonde verstandhouding tussen diversiteit en universaliteit. Tenslotte blijkt het concept 'agency' heel wat verschillende definities te kennen, is het niet steeds duidelijk waarover men het precies heeft als men in onderzoek over 'agency' spreekt, en is het bovendien ook niet duidelijk hoe agency nu precies inspeelt op het desistance proces. Ook hier zal toekomstig desistance onderzoek dus klaarheid moeten brengen.

Desistance onderzoek is duidelijk in volle bloei, maar er is nog veel groeimarge. De volgende jaarringen kennen bovendien reeds voor een deel hun gewenste en nodige invulling. Het blijkt dus, althans naar mijn opinie, dat het desistance onderzoek nog een mooie toekomst zou kunnen te wachten staan. Samen met u ben ik benieuwd of de specifieke invulling die men vandaag van toekomstig desistance onderzoek schetst, ook in realiteit zal worden omgezet en zal leiden tot boeiende en vernieuwende onderzoeksresultaten.